

**NORGES
DOMSTOLER**

Samiske saker i domstolene – en veileder

Oppdragsgiver: Domstoladministrasjonen

Utarbeidet av: Samisk forum

Dato: Februar 2019

1. Formål

Samiske saker i domstolene - en veileder

Samene er Norges urfolk og en etnisk, språklig og kulturell minoritet. Samene har i dag de samme rettighetene som nordmenn, og nyter godt av alle velferdsgoder i landet. I Norge skiller det ikke på etnisk grunnlag.

Dette er imidlertid ikke tilstrekkelig for å ivareta samenes rettslige status som urfolk og som etnisk minoritet i Norge.

Lik behandling mellom samer og nordmenn formelt sett vil ikke bidra til å bevare den samiske kulturen og det samiske språket.

Formål

Formålet med denne veilederen er å bidra til å sikre at domstolene i sitt arbeid med samiske saker har den samme grundighet og høye kvalitet som i øvrige saker.

Kunnskap har en side til tillit. I en tid hvor den generelle tilliten til domstolene gjennom flere år har vært rekordhøy, viser rapporten «Den samiske dimensjonen i rettsvesenet», som ble utarbeidet av en arbeidsgruppe oppnevnt av Domstoladministrasjonen i 2010, at norske domstoler har lavere legitimitet blant samer enn i befolkningen for øvrig, og at dommerne har liten grad av samisk kulturkompetanse og for dårlig kjennskap til rettsreglene for Norges urfolk. Det årlige tiltrobarometeret viser videre at det er noe lavere tiltro til domstolene i Nord-Norge enn i landet for øvrig.

Målsetting

Den overordnede målsetting er at den enkelte same og det samiske samfunnet skal ha høy tillit til at norske domstoler behandler og avgjør saker på en riktig måte. På denne måten vil domstolene samlet sett bidra til at samisk språk, kultur og samfunnsliv sikres og utvikles i den norske rettsstat.

2. Rettslig grunnlag

Overordnet rettslig grunnlag

Norge grunnlovsforpliktet seg til å sikre samenes rett til sitt språk og sin kultur. Norge har også påtatt seg omfattende folkerettslige forpliktelser til å legge forholdene til rette for at samene skal få bevare og utvikle sitt språk og sin kultur. Først og fremst gir [sameparagrafen i Grunnloven § 108](#) uttrykk for myndighetenes plikt til å sikre samenes rett til sitt språk og sin kultur, herunder rettstradisjoner og rettskultur. Bestemmelsen lyder:

«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.»

Bestemmelsen gir uttrykk for en «plikt som også har betydning for organiseringen av domstolene i landet», og videre at det «må være en reell likestilling mellom personer fra de to folk, nordmenn og samer, når det gjelder å få sine rettsspørsmål behandlet ved domstolene», jf. [NOU 1999:19 Domstolene i samfunnet, punkt 5.7](#). Både domstolene som sådan og de enkelte dommerne er forpliktet av bestemmelsen, og skal ha tilstrekkelig kompetanse og innsikt i samiske forhold.

Bestemmelsen må sees i sammenheng med Norges folkerettslige forpliktelser, og da særlig [FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, \(SP\) artikkel 27](#) som var et forbilde for utformingen av sameparagrafen. Denne artikkelen lyder:

«In those States in which ethnic, religious or linguistic minorities exist, persons belonging to such minorities shall not be denied the right, in community with the other members of their group, to enjoy their own culture, to profess and practice their own religion, or to use their own language.»

Sivile og politiske rettigheter gjelder som norsk lov, jf. [menneskerettsloven § 2 nr. 3](#), og er gitt forrang framfor norsk lovgivning, jf. [menneskerettsloven § 3](#).

Videre er [ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater \(ILO-169\)](#) sentral. Konvensjonen er delvis inkorporert i norsk rett gjennom [finnmarksloven § 3](#). ILO-169 er også inkorporert gjennom en rekke bestemmelser i andre lover, for eksempel gjennom [reindriftsloven § 3](#), [mineralloven § 6](#), [straffeloven § 1](#), samt på prosessrettens område, jf. [tvisteloven § 1-2](#) og [straffeprosessloven § 4](#). Særlig fremheves [ILO-169 artikkel 8](#) som omhandler statenes plikt til å ivareta urfolks sedvaner og sedvanerett, og [ILO-169 artikkel 12](#) om urfolks rett til å reise sak for domstoler for å sikre et effektivt vern av sine rettigheter. [Artikkel 8](#), ofte sett i sammenheng med [artikkel 12](#), regnes for å være svært sentral for å ivareta urfolks rettslige stilling og vern for deres kultur.

[FNs Rasediskrimineringskonvensjon](#) er også gjort til norsk lov, jf. [likestillings- og diskrimineringsloven § 5](#). Rasediskrimineringskomiteen, som overvåker statenes oppfyllelse av konvensjonen, har i desember 2018 anbefalt at Norge sikrer at domstolene har kompetanse om samiske forhold, sikrer kvalifisert tolking i rettsvesenet og fortsetter

rekruttering av samer til rettsvesenet, jf. Concluding observations on the combined twenty third and twenty fourth periodic reports of Norway, [CERD/C/NOR/CO/23-24, desember 2018](#), avsnitt 22:

“The Committee reiterates its previous recommendations ([CERD/C/NOR/CO/21-22, para. 30](#)) (norsk) and recommends that the State party, in consultation with Sami people:

...

(b) Ensure that judges and law enforcement officers are trained on cultural knowledge of Sami communities and have available qualified interpreters. Continue its efforts to recruit Sami into law enforcement institutions.”

Også [FNs urfolkserklæring \(UNDRIP\)](#) er en relevant kilde å ta i betraktning i samiske saker. Høyesterett uttalte i Nesseby-saken [HR-2018-465-P](#) avsnitt 97:

«FNs urfolkserklæring (UNDRIP), vedtatt på FNs generalforsamling i 2007, må anses som et sentralt dokument innenfor urfolksretten, blant annet som følge av at den reflekterer folkerettslige prinsipper på området og har fått støtte fra svært mange stater. Statene bekreftet i 2014 støtten til erklæringen gjennom en særskilt resolusjon på generalforsamlingen ([69/2 Outcome document](#)). Urfolkserklæringen er likevel ikke av direkte betydning for de spørsmålene som foreligger i denne saken. Den er ikke rettslig bindende, og de enkelte bestemmelsene i erklæringen synes ikke å gå lenger enn det som følger av bindende konvensjoner, i første rekke [ILO-konvensjon nr. 169](#).»

[Det følger av Grunnloven § 89](#) at norske domstoler både har en rett og en plikt til å prøve grunnlovmessigheten av formelle lover, plenarvedtak i Stortinget og forvaltningsvedtak. Bestemmelsen, som er en kodifisering av tidligere konstitusjonell sedvanerett, kom inn i Grunnloven i forbindelse med grunnlovsreformen i 2014 og lyder:

«I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om lover og andre beslutninger truffet av statens myndigheter strider mot Grunnloven.»

Domstolene skal derfor både prøve om statsmyndighetene etterlever den forpliktelse disse har etter [Grunnloven § 108](#), men også etter menneskerettighetsbestemmelsene i Grunnloven.

3. Hva er samiske saker?

Hva er samiske saker/samerettslige saker - «den samiske dimensjonen i domstolene»?

Det er ikke lett å gi en definisjon av hva som er samiske saker, og hva som omfattes av uttrykket «den samiske dimensjonen» i domstolene.

Samiske saker

Noen saker er åpenbare, som for eksempel saker der det brukes samisk språk. Der det videre er klart at saken har samiske parter og det berører særlige samiske interesser, kan det også være relativt klart at vi har å gjøre med en «samisk sak». Vi har imidlertid ingen etnisk registrering i Norge, bortsett fra Sametingets valgmannstall. Dette manntallet blir imidlertid kun benyttet i forbindelse med valg til Sametinget. Det ble fremmet forslag om frivillig språkregistrering i [NOU 2016:18 Hjertespråket — Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk, kapittel 8.5](#). (regjeringen.no)

Samerettslige saker

Da er det kanskje enklere å identifisere samerettslige saker. Samerett er ikke bare de rettsspørsmål som spesielt berører samer. Samerett innbefatter også de deler av norsk rett hvor den kulturelle eller språklige forskjellen mellom den samiske folkegruppe og den øvrige norske befolkning innebærer at rettsreglene fungerer forskjellig. Dette betyr at det kan oppstå samerettslige problemstillinger på alle rettsområder.

Det å identifisere samiske saker eller samerettslige saker kan kreve særlig årvåkenhet i blant annet saksforberedelsen ved gjennomgang av tiltale i straffesaker, stevning/tilsvar og sakens dokumenter. Spørsmålet kan komme opp i planmøter eller ved annen direkte kontakt med part eller prosessfullmektig.

4. Hvem kan få samiske saker?

Hvilke domstoler kan få samiske saker til behandling?

Samiske saker eller saker hvor samenes rettsikkerhet berøres («den samiske dimensjonen») kan dukke opp i ulike sammenhenger og i alle rettsinstanser i hele landet, ikke bare i Nord-Norge.

Staten har hovedverneting i Oslo og søksmål for brudd på samiske rettigheter vil da ofte starte der. Videre er hele Norge omfattet av Sametingets valgkretser, og det finnes samiske barn med rett til språk og kultur i alle fylker. Det tradisjonelle samiske reinbeiteområdet utgjør

«de delene av fylkene Finnmark, Troms, Nordland, Trøndelag og Hedmark hvor reindriftssamene fra gammelt av har utøvet reindrift», jf. [reindriftsloven § 4 første ledd](#), samt i Trollheimenområdet, jf. [reindriftsloven § 2 andre ledd](#).

Både Utmarksdomstolen og jordskifterettene får ofte samerettslige problemstillinger til behandling, og Høyesterett har de siste årene behandlet en rekke saker som reiser samerettslige spørsmål.

5. Rett til bruk av samisk

Rett til bruk av samiske språk i rettsvesenet

5.1 Forvaltningsområdet for samisk språk

5.2 Utenfor forvaltningsområdet

5.3 Tolking og oversettelser

5.1 Forvaltningsområdet for samisk språk

Rettspråket i norske domstoler er som hovedregel norsk, og utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet er begrenset til noen domstoler. Dette er regulert i [domstolsloven § 136a](#) med henvisning til [sameloven § 3-4](#). For domstoler med embetskrets som helt eller delvis omfatter forvaltningsområdet for samisk språk er det en rett til å bruke samisk språk i kontakt med domstolen på lik linje med norsk. [Sameloven § 3-4](#) gir utvidet rett til å benytte samisk også når det ikke er nødvendig på grunn av språk- eller kommunikasjonsproblemer.

I oversikten under ser du domstolene i Norge der publikum har en utvidet rett til å bruke samisk i rettsvesenet:

Tingretter

- Sis-Finmárkku diggegoddi/Indre Finnmark tingrett (Guovdageaidnu/Kautokeino, Kárášjohka/Karasjok, Deatnu/Tana, Unjárga/Nesseby, Porsanger/Porsáŋgu/Porsangin).
- Nord-Troms tingrett (Gáivuotna/Kåfjord).
- Ofoten tingrett (Loabák/Lavangen, Divtasvuotna/Tysfjord).
- Inntrøndelag tingrett (Snåasen/Snåsa).
- Namdal tingrett (Raarvihken/Røyrvik).
- Sør-Trøndelag tingrett (Røros)

Lagmannsretter

- Hålogaland lagmannsrett (Guovdageaidnu/Kautokeino, Kárášjohka/Karasjok, Deatnu/Tana, Unjárga/Nesseby, Porsanger/Porsáŋgu/Porsangin, Gáivuotna/Kåfjord, Loabák/Lavangen, Divtasvuotna/Tysfjord).
- Frostating lagmannsrett (Snåasen/Snåsa, Raarvihken/Røyrvik, Røros).

Jordskifteretter

- Finnmark jordskifterett (Guovdageaidnu/Kautokeino, Kárášjohka/Karasjok, Deatnu/Tana, Unjárga/Nesseby, Porsanger/Porsáŋgu/Porsangin).
- Nord-Troms jordskifterett (Gáivuotna/Kåfjord).
- Ofoten og Sør-Troms jordskifterett (Loabák/Lavangen).
- Salten jordskifterett (Divtasvuodna/Tysfjord).
- Nord-Trøndelag jordskifterett (Snåasen/Snåsa, Raarvihken/Røyrvik).
- Sør-Trøndelag jordskifterett (Røros)

Utmarksdomstolen for Finnmark

Høyesterett

Disse domstolene bør gi informasjon til publikum om gjeldende rett vedrørende bruk av samisk – slik som Utmarksdomstolen og Indre Finnmark tingrett har på sine nettsider.

Finnmarkskommisjonen er ikke en domstol, men er omfattet av samelovens bestemmelser om språk.

§ § § § § § § §

Retten til å bruke samisk i domstolen jf. [sameloven § 3-4](#)

For domstoler med embetskrets som helt eller delvis omfatter forvaltningsområdet, gjelder i tillegg følgende regler om bruk av samisk:

1. Enhver har rett til å inngi prosesskriv med bilag, skriftlige bevis eller andre skriftlige henvendelser på samisk. Skal domstolen formidle henvendelsen til en motpart, sørger den for oversettelse til norsk. Oversettelse kan unnlates dersom motparten samtykker.
2. Enhver har rett til å henvende seg muntlig til domstolen på samisk dersom rettergangslovgivningen gir adgang til muntlig istedenfor skriftlig henvendelse. Har domstolen plikt til å nedtegne henvendelsen, kan den som fremmer henvendelsen, kreve at nedtegnelsen skjer på samisk. Et slikt krav bryter ingen frist. Nr. 1 andre og tredje punktum gjelder tilsvarende.
3. Enhver har rett til å tale samisk i rettsmøter. Skal noen som ikke kan samisk delta i forhandlingene, brukes en tolk som retten har oppnevnt eller godkjent.
4. Når en part begjærer det, kan rettens leder bestemme at forhandlingsspråket skal være samisk. Nr. 3 andre punktum gjelder tilsvarende.
5. Er forhandlingsspråket samisk, kan rettens leder bestemme at også rettsboken skal føres på samisk. Domstolen sørger for oversettelse til norsk.
6. Domstolen sørger for at rettsbøker som er skrevet på norsk, oversettes til samisk når en part krever det. Et slikt krav bryter ingen frist.

Når domstolen, og ikke parten, har behov for tolk.

Vær oppmerksom på at en samisk part kan forstå norsk selv om de ønsker å snakke samisk i rettsmøtet. Det kan da være domstolen som har behov for tolk og ikke parten. Derfor; Det er viktig å spørre om hvilket språk som skal brukes i retten og ikke stille spørsmålet «har klienten din behov for tolk».

Det følger av [rettsgebyrloven § 2 andre ledd tredje punktum](#) at når retten har funnet det nødvendig med oversettelser til og fra samisk, dekkes utgiftene av staten, jf. også [domstolloven § 135](#).

5.2 Utenfor forvaltningsområdet

For domstoler som ikke er omfattet av [sameloven § 3-4](#), er hovedregelen at rettspråket er norsk.

Staten er imidlertid forpliktet til å tilrettelegge for at samisk språk skal kunne brukes også utenfor forvaltningsområdet.

Det vil være lite skjønnsomt, sett i lys av [Grunnlovsforpliktelsen i § 108](#), å nekte samisk tolk eller oversettelse til samisk, med den begrunnelse at domstolen ikke er omfattet av [sameloven § 3-4](#).

Etter EMK [artikkel 5 nr. 2](#) og [artikkel 6 nr. 3 \(a\)](#), [SP artikkel 14 nr. 3 \(a\)](#) og den [Europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk artikkel 9](#), har imidlertid staten forpliktelser til å tilrettelegge for at samisk språk skal kunne brukes i rettsvesenet. Denne plikten gjelder i hele Norge, ikke bare i forvaltningsområdet.

5.3 Tolkning og oversettelser

Det er tre aktive samiske språk i Norge

- nordsamisk
- lulesamisk
- sørsamisk

Domstolene må være bevisst på dette, siden språkforskjellene er store.

For de fleste domstolene vil det være tolk eller oversetter som er måten man håndterer samenes rett til bruk av samiske språk i domstolene på. Dette fordi det kun er et fåtall dommere og administrativt ansatte i domstolene som behersker samisk. Det er imidlertid viktig at man anstrenger seg for å skaffe kvalifiserte tolker.

Se FNs Rasediskrimineringskomites anbefaling til Norge om å sørge for kvalifisert tolking. («have available qualified interpreters»), jf. [CERD/C/NOR/CO/23-24 avsnitt 22 b](#).

Tolkeportalen

Tolkeportalen er et nasjonalt tolkeregister som er opprettet og driftes av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). Her er et klassifiseringssystem for tolker med ulike nivå. En gjennomgang viser at tolker som er oppført under samisk (søk på nordsamisk i portalen) har nivå 3 som høyeste nivå. Dette innebærer at de har tolkeutdanning. Pr. i dag er det 10 tolker som står oppført under nordsamisk i tolkeportalen. Ingen under de øvrige samiske språkene. Det nevnes at en av tolkene i portalen også tolker til/fra sørsamisk, men da uten å være autorisert. Tolkeportalen er i ferd med å bli overført til IMDi sine hjemmesider.

Det er dessverre generelt få samisktalende tolker registrert på tolkeportalen. Foreløpig er det kun tolker med kompetanse i nordsamisk som er registrert der. Det finnes etter det vi kjenner til ikke lenger statsautoriserte tolker som behersker samisk. Til orientering opphørte ordningen med autorisasjon av tolker i samiske språk i 2001, jf. [NOU 2014: 8 Tolkning i offentlig sektor](#) (side 104). Når det gjelder tolker som behersker samisk på en måte som ivaretar hensynet til rettsikkerhet, har imidlertid de domstolene som benytter samisk tolk ofte god kjennskap til disse.

6. Sivile saker

6.1 Saksforberedelse – hva må vi tenke på?

6.2 Gjennomføring av hovedforhandlingen

6.3 Avslutning

6.4 Særlig om barnevern- /foreldretvistsaker

6.1 Saksforberedelse – hva må vi tenke på?

- Bør det vurderes om saken er egnet til overføring til en annen domstol etter [domstoloven § 38](#)?
- Er det behov for tolk i planmøtet?
- Skal innkalling til planmøtet forkynnes på samisk?
- Planmøtet – hva er viktig å ta opp?
 - Behovet for tolk og at det er riktig tolk
 - Ulike samiske språk
 - Ingen statsautoriserte samiske tolker. Det kan være behov for mer enn en tolk.
 - Tidsaspektet ved beramning av saker hvor det er behov for tolk: Tolking tar lengre tid. Råd i disse sakene: Vær åpne for en utvidet bevisførsel om nettopp disse forholdene. For eksempel snakker vi ikke om å "eie" land på samisk, men å ta vare på det for senere generasjoner.
- Behov for oversettelse?
- Behov for særlig sakkyndighet, eksempelvis vedrørende samiske sedvaner (eksempelvis historikere, antropologer, retts sosiologer)?
- Behov for særlig utredning av rettsspørsmål?

Klargjøring av samiske sedvaner er et rettslig spørsmål, som dommeren dermed skal anvende uavhengig av partenes frie disposisjon, men dette må selvsagt tas opp underveis i prosessen (kontradiksjon), og helst allerede under planmøtet.

Rettsmekling – særlige hensyn?

Hvem er egnet til slik mekling? Hva bør vi kjenne til? Meklingsordninger må etableres og synliggjøres, og det krever kompetanse hos dommerne for å se dette. Se også [ILO-169 artikkel 8](#). Meklingsinstituttet som det åpnes opp for i [reindriftsloven § 73](#) er ikke etablert.

6.2 Gjennomføring av hovedforhandlingen

- Forsikre seg om at tolkingen er god og at involverte forstår.
- Vise ydmykhet for kulturforskjeller
- Habilitet og vitneplikt:
 - Tvisteloven opererer med en generell vitneplikt, jf. [tvisteloven § 21-5](#) som pålegger enhver å gi forklaring om faktiske forhold.
 - [Tvisteloven § 22-9](#) har regler om bevisfritak for belastende personopplysninger. Det gjelder ikke noe absolutt bevisfrihet. Fritaksreglene er relative, og styrken i fritaksretten er avhengig av hvilken relasjon vitnet har til parten og hva opplysningene gjelder

6.3 Avslutning

Skal dom oversettes til og/eller forkynnes på samisk?

Særlig om sakskostnader:

- De vanlige reglene om sakskostnader i tvisteloven kapittel 20 gjelder i utgangspunktet også i disse sakene.
- Det gjelder også unntaksbestemmelsen i [tvisteloven § 20-2 tredje ledd](#), der den tapende part kan fritas for kostnadsansvaret.
- Komplekst rettsområde, kan være tidkrevende å sette seg inn i. Få med særlig kompetanse på dette området. Gir ofte utslag i høye salærkrav.
- Det ligger innenfor rammen av rettens kompetanse å vurdere om spesielle trekk ved sakstypen tilsier at kostnadsrisikoen fordeles mellom partene selv om en av dem har vunnet saken.
- [Rettsgebyrloven § 2 andre ledd tredje setning](#): «Når retten har funnet det nødvendig med oversettelser til og fra samisk, dekkes utgiftene av staten.»

6.4 Særlig om barnevern- /foreldretvistsaker

Samiske barn og unge har krav på en likeverdig og kulturell tilpasset barnevernstjeneste etter [barnekonvensjon artikkel 20](#) og [artikkel 30](#).

«I stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter eller personer som tilhører et urfolk, skal et barn som tilhører en slik minoritet eller urfolket, ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk.»

Denne bestemmelsen, som også gjelder samiske barnevernsbarn, gir rett til positive tiltak overfor urfolksbarn og barn av de nevnte minoriteter. Bestemmelsen pålegger også myndighetene en aktivitetsplikt som gjelder på ethvert stadium av barn og unges liv. Det er viktig at domstolene tar utgangspunkt i samiske barn og unges språklige og kulturelle identitet og levemåte i sine hjelpetiltak. Ved fosterhjems plassering bør vi så langt det er mulig forsøke å ivareta hensynet til samiske barns rett til språk og kulturtilhørighet. Dette følger også av barnekonvensjon [artikkel 20 nr. 3](#), hvor det fremgår at det skal tas tilbørlig hensyn til ønskeligheten av kontinuitet i barnets oppdragelse og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn, ved vurdering av tiltak. Dette må ses i sammenheng med [artikkel 30](#) om retten til språk og kultur. [Se også Prop. 169 L \(2016-2017\)](#).

Hva om barnet flytter?

Spørsmål:

Et barn som snakker samisk og er bosatt i forvaltningsområdet har rett til å snakke samisk i helse- og sosialvesenet. Hva om barnet flyttes på institusjon eller i fosterhjem utenfor forvaltningsområdet?

Svar:

Hjemkommunen «eier» fortsatt barnet, og plikter å oppfylle denne retten.

Eksempler på mandattillegg til sakkyndige i disse sakene, inspirert av eksempler fra Judith van der Weele:

"Det er ønskelig at den sakkyndige redegjør for hvilken betydning partenes kulturelle bakgrunn kan ha for deres atferd, oppdragerpraksis og kommunikasjon."

"Den sakkyndige bes uttrykkelig redegjøre for hvilken utstrekning kulturelle momenter har vært avgjørende for konklusjonene, eller om slike forhold skaper særlig usikkerhet om disse".

«Drøft betydningen av plassering i en etnisk norsk familie, herunder betydningen av brudd med egen kultur. Drøft betydningen av dette både på kort og på lang sikt.»

[EMD kom i CASE OF JANSEN v. NORWAY Application no. 2822/16](#) til at Norge hadde krenket en mors rett til familieliv etter [EMK artikkel 8](#) blant annet fordi dette ikke var vurdert, jf. avsnitt 103:

«...Taking into account the circumstances of the present case, the Court considers that there was a risk that A could completely lose contact with her mother. According to the Court's jurisprudence it is imperative to consider also the long-term effects which a permanent separation of a child from her natural mother might have. This is all the more so as the separation of A from her mother could also lead to an alienation of A from her Roma identity.»

7. Straffesaker

7.1 Saksforberedelse - hva må vi tenke på?

7.2 Gjennomføring

7.3 Avslutning/ forkynning

7.1 Saksforberedelse - hva må vi tenke på?

Først må vi undersøke språkbruk, deretter tolkebehov. Det kan hende at aktor ikke er bevisst på at de selv, eller domstolen, men ikke nødvendigvis tiltalte kan ha behov for tolk. (Tiltalte snakker samisk, men forstår norsk). Vi må også sjekke vitners språkbruk.

Viktig å vurdere:

- Vernetingsspørsmål og overføringsmulighet. Se [domstoloven § 38](#).
- I enedommersaker må retten ha en aktiv holdning. For eksempel kan det bli et spørsmål om det foreligger en uforbeholden tilståelse i saker der samiske sedvaner kan være inne i bildet.
- Habilitet hos meddommerne? (slekt kan defineres lengre ut- konkret vurdering)
- Samiskspråklige meddommere?
- Konfliktrådsbehandling? – Kan også være aktuelt som særvilkår for betinget reaksjon, jf. notat om Restorative Justice.
- Straffartene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging må for samiske ungdommer tilpasses språk og kultur.

7.2 Gjennomføringen

- Forsikre deg om at tolkingen er god og at de involverte forstår.
- Vis ydmykhet for kulturforskjeller. Uttrykk kan være forskjellige fra norsk. For eksempel "den som tier samtykker ikke".
- Habilitet og vitneplikt:

Hovedregelen etter norsk straffeprosess er vitneplikt for «enhver» [straffeprosessloven § 108](#).

[Straffeprosessloven § 123 første ledd, tredje punktum](#) åpner for at retten kan frita vitnet for forklaring «ved vesentlig tap av sosialt omdømme» for vitnet selv eller noen av vitnets nærmeste. Retten skal foreta en «vurdering av sakens art, forklaringens betydning for sakens opplysning», samt om det etter forholdene ellers ville være urimelig å pålegge vitnet å forklare seg. Denne skjønnsmessige adgangen for retten til å frita for vitneplikt kan anvendes etter en konkret vurdering av forholdene i saker hvor parter og/eller vitner er samiske.

7.3 Avslutning/forkynning

Alle dommer skal oversettes hvis domfelte krever det. Domfelte må ved forkynningen gjøres oppmerksom på denne retten, og det skal framgå av forkynningsdokumentet eller rettsboka at slik informasjon er gitt.

Hvordan dokumentene forøvrig skal gjøres kjent for siktede, gjennom tolking eller oversettelse, er i utgangspunktet valgfritt for myndighetene, bortsett fra i forvaltningsområdet for samiske språk (se punkt 5.1.).

Det er ingen uttrykkelige krav til forkynning av dokumenter etter EMK. Men etter [artikkel 5 nr. 2](#), [6 nr. 3 \(a\)](#) og [6 nr. 3 \(e\)](#) slik de tolkes av EMD, skal visse typer informasjon gjøres kjent for siktede på et språk vedkommende forstår. Det dreier seg om grunnlaget for fengsling, siktelse, tiltalebeslutning og dom. I tillegg følger det av Kamasinski-saken [CASE OF KAMASINSKI v. AUSTRIA \(Application no. 9783/82\)](#) 19 December 1989 at siktede har krav på å få oversatt de saksdokumenter som er nødvendig for at han skal få en rettferdig rettergang.

Men EMD påpekte videre i Kamasinski-saken at en minoritetsspråklig siktet kan bli dårligere stilt enn en som snakker rettsspråket dersom et avgjørende dokument som tiltalebeslutningen ikke blir skriftlig oversatt til et språk siktede forstår.

8. Les mer her

- Susann Funderud Skogvang: Samerett, 3. utgave, Universitetsforlaget 2017, tilgjengelig digitalt på juridika.no
- Sameloven med kommentarer www.rechtsdata.no
- NOU 2016:18 "[Hjertespråket — Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk](#)"
- [Rapport Rett til tolk. Tolking og oversettelse i norsk straffeprosess](#) (PDF)
- [Restorative justice - notat](#), 2009 v/Finn-Arne Schanche Selfors (Word)
- Susann Funderud Skogvang: "Samisk kulturkompetanse – en forutsetning for dommers uavhengighet" i Engstad, Tønder, Frøseth (red.): Dommernes uavhengighet. Den norske dommerforening 100 år, 2012.